

YOSHLAR ORASIDA GENDER MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH

J.Z. Abdimurodov

Perfect-University

Gumanitar fanlar kafedrası o'qituvchisi.

Tel.: +99888 038 42 42

e-mail: abdumurodov.j@perfectuniversity.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18678023>

Аннотация

Mazkur maqolada yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Gender tushunchasining mazmun-mohiyati, uning yoshlar ijtimoiylashuvidagi o'rni hamda gender stereotiplarining shaxs rivojiga ta'siri yoritib berilgan. Shuningdek, gender tenglikni ta'minlashning huquqiy asoslari, ta'lim muassasalarida gender madaniyatini shakllantirish mexanizmlari va zamonaviy yondashuvlar tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari yoshlar ongida gender tenglik g'oyalarini shakllantirish, diskriminatsiyaning oldini olish va jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlashga xizmat qiladi.

Калит so'zlar: gender, gender madaniyati, yoshlar, gender tenglik, gender stereotiplari, ijtimoiylashuv.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты развития гендерной культуры среди молодежи. Раскрывается сущность понятия гендера, его роль в процессе социализации молодежи, а также влияние гендерных стереотипов на развитие личности. Проанализированы правовые основы обеспечения гендерного равенства, механизмы формирования гендерной культуры в образовательных учреждениях и современные подходы к данной проблеме. Результаты исследования способствуют формированию идей гендерного равенства в сознании молодежи, предотвращению дискриминации и обеспечению социальной справедливости в обществе.

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, молодежь, гендерное равенство, гендерные стереотипы, социализация.

Abstract

This article analyzes the theoretical and practical aspects of developing gender culture among young people. The essence of the concept of gender, its role in the socialization of youth, and the impact of gender stereotypes on personal development are examined. The legal foundations for ensuring gender equality, mechanisms for forming gender culture in educational institutions, and modern approaches to this issue are also analyzed. The results of the study contribute to the formation of gender equality ideas among young people, prevention of discrimination, and promotion of social justice in society.

Keywords: gender, gender culture, youth, gender equality, gender stereotypes, socialization.

Zamonaviy ijtimoiy fanlarda "gender" tushunchasi biologik jins (sex)dan farqli ravishda jamiyat tomonidan shakllantiriladigan ijtimoiy, madaniy va psixologik xususiyatlar majmuasini anglatadi. Gender shaxsning jamiyatdagi o'rni, xulq-atvori, ijtimoiy rollari hamda imkoniyatlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, u tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillar ta'sirida shakllanadi. Gender madaniyati esa jamiyat a'zolarining, ayniqsa yoshlarning, ayol va erkaklarning teng huquqliligi, o'zaro hurmati, ijtimoiy adolat tamoyillariga asoslangan munosabatlar tizimini anglatadi.

Gender madaniyati rivojlangan jamiyatda shaxsning jinsi uning ta'lim olish, kasb tanlash, jamiyat hayotida faol ishtirok etish imkoniyatlarini cheklab qo'ymaydi. Bugungi globallashuv sharoitida gender madaniyati masalasi inson huquqlari, demokratik qadriyatlar va barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Xususan, yoshlar orasida gender madaniyatini shakllantirish kelajak jamiyatining ijtimoiy barqarorligi va intellektual salohiyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Yoshlar jamiyatning eng faol va dinamik qatlami bo'lib, ularning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy qarashlari asosan ta'lim-tarbiya, oilaviy muhit va ommaviy axborot vositalari orqali shakllanadi. Aynan shu jarayonda gender madaniyatining to'g'ri shakllanishi yoshlarning ijtimoiy hayotdagi muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlaydi. Gender stereotiplari yoshlar ongida erta shakllanib, ularning kasb tanlashi, shaxsiy rivojlanishi va jamiyatdagi faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, ayrim kasblarning "faqat erkaklar" yoki "faqat ayollar" uchun mos degan noto'g'ri qarashlar yoshlarning imkoniyatlarini cheklaydi¹. Gender madaniyatini rivojlantirish orqali ushbu stereotiplarni bartaraf etish, teng imkoniyatlar muhitini yaratish mumkin. Ta'lim muassasalari yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirishning asosiy institutlaridan biri hisoblanadi. O'quv jarayonida gender tenglik tamoyillarini singdirish, darslik va metodik materiallarda gender muvozanatini ta'minlash yoshlarning ongida ijobiy gender qarashlarni shakllantiradi.

Gender madaniyatini rivojlantirish, avvalo, huquqiy asoslarning mavjudligi va ularning amalda qo'llanishi bilan chambarchas bog'liq. O'zbekiston Respublikasida gender tenglik masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan². Xususan, "Ayollar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi qonun gender tenglikni ta'minlashga qaratilgan muhim normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi.³ Mazkur huquqiy asoslar yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilib, ularning huquqiy ongini yuksaltirishga, diskriminatsiyaga nisbatan muhosasiz munosabatni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, xalqaro hujjatlar, jumladan, BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (5-maqсад — gender tenglik) ham ushbu yo'nalishda muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirish nafaqat huquqiy hujjatlarni qabul qilish, balki ularni amaliyotga joriy etish, targ'ibot va tushuntirish ishlarini tizimli olib borishni ham talab etadi. Gender stereotiplari jamiyatda erkaklar va ayollarga nisbatan shakllangan barqaror qarashlar va kutilmalar majmuasini ifodalaydi. Ushbu stereotiplar tarixiy jarayonlar, madaniy an'analar va ijtimoiy normalar ta'sirida shakllanib, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Yoshlar ongida gender stereotiplarining mustahkamlanishi ularning shaxsiy rivoji, o'zini anglash jarayoni va ijtimoiy faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, "erkaklar yetakchi bo'lishi kerak", "ayollar oilaviy mas'uliyatga ko'proq moyil" kabi qarashlar yoshlarning kasbiy tanlovi va hayotiy rejaları doirasini toraytiradi. Natijada, yoshlar o'z qobiliyatlarini to'liq namoyon etish imkoniyatidan mahrum bo'lishi mumkin. Gender madaniyatini rivojlantirish ushbu stereotiplarni tanqidiy tahlil qilish, ularni ijtimoiy ongdan bosqichma-bosqich chiqarib tashlashga xizmat qiladi. Yoshlar orasida gender stereotiplariga qarshi immunitetni shakllantirish ta'lim, tarbiya va ijtimoiy muloqot jarayonlarida tenglik va o'zaro hurmat tamoyillarini singdirish orqali amalga oshiriladi.

¹ Abdurahmonov A.A. Jamiyat rivojida gender tenglik masalalari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2018.

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Gender tenglikni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2021.

³ Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022.

Ta'lim-tarbiya tizimi yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirishning eng muhim institutlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim muassasalari nafaqat bilim berish, balki shaxsda ijtimoiy qadriyatlar, jumladan, gender tenglik tamoyillarini shakllantirish vazifasini ham bajaradi⁴. O'quv dasturlari va darsliklarda gender muvozanatining ta'minlanishi, ayollar va erkaklarning jamiyat rivojida o'rnini teng yoritilishi yoshlar ongida ijobiy qarashlarni shakllantiradi. Shuningdek, pedagoglarning gender masalalariga oid bilim va kompetensiyalarini oshirish ham ushbu jarayonning samaradorligini ta'minlaydi. Ta'lim jarayonida interfaol metodlar, munozaralar, treninglar va loyihaviy faoliyatdan foydalanish yoshlarning gender masalalariga tanqidiy va ongli yondashuvini rivojlantiradi. Bu esa ularning kelajakdagi ijtimoiy faoliyatida gender madaniyatiga rioya qilishiga zamin yaratadi.

Oila shaxs ijtimoiylashuvining birlamchi instituti bo'lib, unda shakllangan qarashlar yoshlarning butun hayotiga ta'sir ko'rsatadi. Oila muhitida erkak va ayol rollarining teng taqsimlanishi, o'zaro hurmat va hamkorlik tamoyillariga asoslangan munosabatlar yoshlarning gender madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ijtimoiy muhit, ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalar yoshlar ongiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Mediada gender tenglik tamoyillarining to'g'ri yoritilishi, diskriminatsion mazmundagi materiallarning oldini olish yoshlar orasida sog'lom gender madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada, oila va ijtimoiy muhit uyg'unligi asosida shakllangan gender madaniyati yoshlarning ijtimoiy mas'uliyati, fuqarolik faolligi va jamiyat taraqqiyotiga qo'shadigan hissasini oshiradi. Yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u jamiyatning turli ijtimoiy institutlari faoliyatini uyg'unlashtirishni talab etadi. Ushbu jarayonda davlat siyosati, ta'lim tizimi, fuqarolik jamiyati institutlari va ommaviy axborot vositalari muhim ijtimoiy mexanizmlar sifatida namoyon bo'ladi.

Davlat tomonidan gender tenglikni ta'minlashga qaratilgan dastur va strategiyalar yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirishning institutsional asosini tashkil etadi. Mazkur mexanizmlar orqali yoshlarning gender masalalariga oid huquqiy bilimlari oshiriladi, teng imkoniyatlar muhitini yaratishga qaratilgan tashabbuslar qo'llab-quvvatlanadi. Fuqarolik jamiyati institutlari, jumladan, nodavlat notijorat tashkilotlari va yoshlar birlashmalari gender madaniyatini targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi. Ular treninglar, seminarlar, ijtimoiy loyihalar orqali yoshlarning gender tenglik masalalariga nisbatan faolligini oshiradi hamda ijtimoiy ongda ijobiy o'zgarishlarga erishishga xizmat qiladi. Ta'lim muassasalarida gender madaniyatini rivojlantirish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu jarayonda ta'lim mazmuni, o'qitish metodlari va tarbiyaviy ishlar tizimi muhim ahamiyat kasb etadi.

Gender yondashuv asosida ishlab chiqilgan o'quv dasturlari yoshlarning gender tenglik haqidagi bilimlarini kengaytiradi va ularni tanqidiy fikrlashga undaydi⁵. Dars jarayonida muammoli vaziyatlar, munozaralar va keys-stadilarni qo'llash yoshlarning gender masalalariga nisbatan ongli munosabatini shakllantiradi. Shuningdek, pedagoglarning gender kompetentligini oshirish ham muhim pedagogik mexanizm hisoblanadi. O'qituvchilarning gender masalalariga oid bilim va ko'nikmalari qanchalik yuqori bo'lsa, ta'lim jarayonida gender madaniyatini shakllantirish shunchalik samarali bo'ladi. Zamonaviy sharoitda yoshlar orasida

⁴ Qodirova F.R. Gender pedagogikasi asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.

⁵ Karimova G.S. Yoshlar ijtimoiylashuvi va gender madaniyati // Pedagogika jurnali. – 2021. – №3. – B. 45–50.

gender madaniyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn ta'lim resurslari yoshlarning keng auditoriyasini qamrab olish imkonini beradi. Onlayn treninglar, vebinarlar, ijtimoiy loyihalar va mediakontentlar orqali gender tenglik g'oyalarini targ'ib qilish yoshlar ongiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, interaktiv va vizual materiallardan foydalanish yoshlarning qiziqishini oshirib, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Innovatsion yondashuvlar yoshlarning tashabbuskorligini rivojlantirish, ularni gender madaniyatini targ'ib qiluvchi ijtimoiy liderlar sifatida shakllantirish imkonini beradi. Bu esa jamiyatda gender madaniyatining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Yoshlar orasida gender madaniyatini rivojlantirish samaradorligini oshirish uchun tizimli va uzluksiz yondashuv zarur. Bunda ta'lim, oila va ijtimoiy muhit o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. Gender madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni monitoring qilish, ularning natijadorligini tahlil qilish va takomillashtirib borish ushbu jarayonning samaradorligini oshiradi. Shuningdek, yoshlarning fikr va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilgan tashabbuslar ularning faolligini kuchaytiradi. Natijada, mazkur mexanizmlarning samarali qo'llanilishi yoshlar orasida gender tenglik tamoyillarining mustahkamlanishiga, ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanishga erishishga xizmat qiladi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Gender tenglikni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2021.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022.
3. Qodirova F.R. Gender pedagogikasi asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
4. Karimova G.S. Yoshlar ijtimoiylashuvi va gender madaniyati // Pedagogika jurnali. – 2021.
5. Abdurahmonov A.A. Jamiyat rivojida gender tenglik masalalari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2018.